

EXPEDITIE naar
Antarctisch Zuid-Georgia

Ruig en on the rocks

Het sub-Antarctische eiland Zuid-Georgia is naar alle maatstaven bar en ruw. Mens en dier overleven er met de grootste moeite. Net daarom is het zo rijk aan verhalen.

Tekst en foto's:
**Christian
Clauwers**

Geïsoleerd in een uithoek van de wereld en omringd door de koude wateren van Antarctica ligt het Britse Zuid-Georgia. Het is een bergachtig eiland – Mount Paget heeft bijvoorbeeld een hoogte van 2.960 meter. En het klimaat is er streng: meer dan de helft is permanent bedekt met ijs. Dat zou je niet verwachten, want het eiland ligt op ongeveer dezelfde breedtegraad als het Zuid-Argentijnse Rio Grande. Daar schommelen de gemiddelde temperaturen rond de 5 graden Celsius.

Ondanks de barre omstandigheden proberen dieren er zich te handhaven. Het is een belangrijke broedplaats voor diverse populaties zeevogels en zeehonden, en ook enkele soorten die je er niet meteen zou verwachten hebben er hun thuis proberen te maken. De mens blijft niet achter. Sinds de Britse kapitein James Cook Zuid-Georgia en de Zuidelijke Sandwicheilanden in 1775 ontdekte, kreeg het eiland met zekere regelmaat wetenschappers over de vloer.

De activiteiten van dieren en mensen op Zuid-Georgia zijn even

Zuid-Georgia biedt een spectaculaire aanblik, met sneeuwtoppen en gletsjers die in de oceaan glijden en pinguïns, walvissen en zeeolifanten die je tegemoet komen.

In Grytviken werden tussen 1904 en 1966 meer dan 150.000 walvissen geslacht. De industriële ruïnes zijn stille getuigen van de verdwenen industrie.

De walvisvaarders gingen efficiënt te werk, zowat elk deel van de dieren werd gebruikt. Ook zeeolifanten werden bejaagd, vooral voor hun blubber.

zeldzaam als bijzonder. De walvisjacht speelt er een centrale rol in.

Lucratief en bloederig
Zuid-Georgia heeft geen inheemse bevolking. Toch kent het eiland een relatief lange geschiedenis van menselijke activiteit. Want wie voorbij het ijs kan kijken, vindt heel wat natuurlijke rijkdommen.

Tegen het eind van de 18de eeuw begonnen de eerste scheepsvaarders er te jagen op zeehonden voor hun pels. Later, in de eerste helft van de 20ste eeuw, volgde de walvisjacht. In 1904 richtte de Noorse kapitein Carl Anton Larsen een walvisstation op bij Grytviken, dat vandaag een van de weinige nederzettingen is op het eiland.

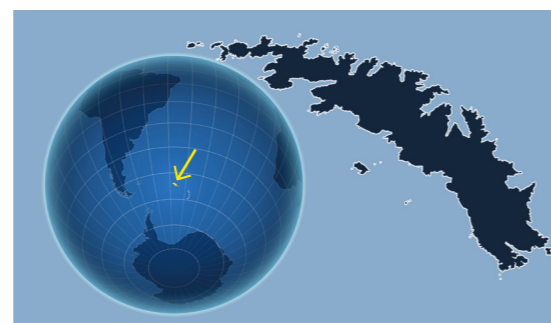
De walvisvaarders gingen efficiënt te werk: zowat elk deel van de dieren verkochten ze. Het vette blubber, de ingewanden en een deel van het vlees en de botten werden gesmolten om olie te extraheren, terwijl het resterende vlees en de botten werden verwerkt tot kunstmest en veevoer. Ook zeeolifanten werden voor hun blubber bejaagd. Het was een winstgevend zaakje. De slachtpartijen kostten meer dan

150.000 walvissen het leven. Zestig jaar lang was de walvispopulatie in de zee rond het eiland een schim van wat ze ooit was, totdat het station uiteindelijk in 1966 werd gesloten. Daarna verlegde de focus zich naar beheer en instandhouding van de visbestanden en andere mariene soorten.

De loodzware doortocht van een ontdekkingsreiziger

Zuid-Georgia had al enkele jaren lang walvisvaarders over de vloer gehad voordat de Iers-Britse Sir Ernest Shackleton besloot een expeditie op te zetten die hem onder meer op het eiland zou brengen. De ontdekkingsreiziger wilde geschiedenis schrijven: 'Na het veroveren van de Zuidpool door Roald Amundsen was er nog één hoofddoel te bereiken in de ontdekking van Antarctica: de oversteek van het Zuidpoolcontinent van zee tot zee.'

Zijn Imperial Trans-Antarctic Expedition vertrok op 1 augustus 1914 vanuit Londen. Op 10 januari 1915 bereikte hij de Weddellzee ten noordwesten van Antarctica, waar het pakijns zijn schip, de Endurance, insloot. Na de Antarctische winter op het schip leden Shackleton en

zijn bemanning in oktober 1915 schipbreuk door het bewegende ijs.

In april 1916 wisten de bemanningsleden met drie kleine boten te vluchten naar Elephanteiland in het noorden van Antarctica. Vandaaruit vertrokken Shackleton en vijf andere mannen richting Zuid-Georgia, om er hulp te vragen. Na een reis van meer dan twee weken in buitengewoon moeilijke omstandigheden bereikten ze het eiland.

Nadat ze eindelijk vers water hadden gedronken, rustte het zetal vier dagen lang uit. De mannen overleefden op olifantenrobben en albatroskuikens. Maar hun reis was nog niet ten einde. De walvisvaarders die hulp konden bieden, zaten aan de noordkust van het eiland, en

Ondanks de barre omstandigheden proberen verschillende diersoorten zich op Zuid-Georgia te handhaven. Ook koningspinguïns zijn in ruime aantallen aanwezig.

De weduwe van Ernest Shackleton koos Zuid-Georgia als laatste rustplaats van de ontdekkingsreiziger. Shackletons expeditie spoelde er in 1916 aan.

De Zuid-Georgische aalscholver (*Leucocarbo georgianus*) is inheems in Zuid-Georgia en enkele andere sub-Antarctische eilanden.

hun sloep zou die trek niet halen. Ze moesten te voet verder.

Na 28 uur bijna ononderbroken wandelen, hoorden ze rond 7 uur 's ochtends een fabrieksfluitje. Het kwam van een van de nabijgelegen walvisstations. Het was 20 mei 1916, en dit was hun eerste contact met de beschaving in zeventien maanden. In Grytviken organiseerde Shackleton een reddingsoperatie om de 22 mannen die hij had achtergelaten op Elephanteiland op te halen en naar huis te brengen. Dat is hem gelukt.

Shackleton had net een nieuwe Antarctische expeditie ondernomen toen hij in 1922 stierf aan een

hartaanval. Zijn weduwe koos Zuid-Georgia als zijn laatste rustplaats.

Uitheems tegen inheems

Tijdens het tijdperk van de walvisjacht brachten scheepslui behoorlijk wat dieren naar Zuid-Georgia. Schapen, varkens, paarden, konijnen, honden en katten, pluimvee, kooivogels en zelfs postduiven: ineens moesten zeeolifanten en albatrossen door één territoriale deur kunnen met vee uit het Westen.

Geïntroduceerde diersoorten stellen grote uitdagingen aan een natuurlijke omgeving. Nieuwe soorten kunnen verwoestend zijn voor ecosystemen aan land en in het water, en

Zuid-Georgia is geen uitzondering.

Toen de gewone of bruine rat, die via de schepen van de walvisvaarders was meegereisd, poot aan wal zette op het eiland, was dat een ramp voor de inheemse vogelpopulaties. De ratten azen deels op hetzelfde voedsel als de vogels – veldgras, aangevuld met kevers, aas en kleine zoogdieren. Ze eten de eieren van broedende vogels. Aan de noordoostkust is hierdoor de Zuid-Georgische pieper bijna volledig verdwenen. Pijlstaarten en gravende stormvogels zijn er eveneens bijna uitgestorven. Inmiddels zijn ratten op het eiland uitgeroeid, dankzij inspanningen van de South Georgia Heritage Trust. Er waren twee

helikopters en giftig aas voor nodig.

Van de soorten die wel met opzet – voor hun vlees – waren meegereisd met mensen, waren alleen Noorse rendieren een succes. Op Zuid-Georgia hadden ze al snel een problematische impact op de vegetatie. In de winter, als lage planten bedolven liggen met sneeuw, eten rendieren vrijwel uitsluitend graspollen. Delen van het gras worden zo vernietigd, wat heel wat leefgebied doet afsterven en erosie veroorzaakt. Om die vernietigende invloed op de natuur te counteren, zag het plaatselijke bestuur zich in 2011 genooddaakt een uitroeiingsprogramma op te starten. ■

Tijdens de periode van de walvisvaart moesten inheemse soorten zoals de pelsrob leren samenleven met uit het Westen ingevoerde dieren.